

4. Закон України від 21.12.2000 р. №2181-III «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» // sta.gov.ua

5. Закон України від 28.12.94 №334/94-ВР «Про оподаткування прибутку підприємств» // sta.gov.ua

6. Марков А. Вечные ценности // Бизнес. – 2009. – №40 (871). – 5 жовтня. – С. 36–37.

7. Наказ ДПА України від 31.12.2009 р. №756 «Про внесення змін до Наказу ДПА України від 11.09.2008 р. №584 та Методичних рекомендацій щодо оформлення матеріалів перевірок, затверджених цим наказом» // sta.gov.ua

8. Прокопенко В. Звичайні ціни: як податківці донараховують податкові зобов'язання // Все про бухгалтерській облік. – 2009. – №102. – С. 8–10.

9. Саливон С. Вести обычай // Бизнес. – 2009. – №41 (872). – 12 жовтня. – С. 29–31.

10. Смірнова О.М. До питання вдосконалення оподаткування прибутку підприємств: звичайні ціни // Проблеми розбудови митної системи в інтересах економічної безпеки України: зб. матер. науково-практичного семінару, 26–28 листопада 2009. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 150–152.

11. Соломенко Д. Очевидне й неймовірне звичайних цін: механізм розрахунку // Все про бухгалтерській облік. – 2007. – №32. – С. 10–17.

12. Ordinary Price Claims. Subsections 74.01(2) and 74.01(3) of the Competition Act // Competition Bureau Canada. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.competitionbureau.gc.ca/eic/site/cb-bc.nsf/eng/O1227.html>

13. What Price for an Extra-ordinary Commodity? // Oxford Journals. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://alcalc.oxfordjournals.org/content/45/5/401.extract>

Н.Є. ДОВБУШ,
здобувач, Національний університет ДПС України

Сутність бюджетування на підприємствах малого і середнього бізнесу

У статті розглядається сутність процесу бюджетування на підприємствах малого і середнього бізнесу, його необхідність. Окреслено основні фактори, які обмежують використання фінансового планування на даних підприємствах. Запропоновано власне визначення поняття бюджетування, його завдань та цілей.

В статье рассматривается сущность процесса бюджетирования на предприятиях малого и среднего бизнеса, его необходимость. Определены основные факторы, ограничивающие использование финансового планирования на данных предприятиях. Предложено собственное определение понятия бюджетирования, его задач и целей.

Essence of the budgeting for small and medium businesses and its necessity are discussed in the article. The main factors that limit the use of financial planning at these enterprises were certain. Own definition of budgeting, its goals and objectives was suggested.

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання успішним вважається підприємство, що одержує стійкі прибутки від своєї діяльності, достатні для реалізації поставлених завдань та досягнення стратегічних цілей розвитку. Це завдання може бути реалізоване на стабільній основі через систему внутрішньогосподарського планування. З розвитком ринкових відносин і зростанням конкуренції на внутрішніх та міжнародних ринках малі та середні підприємства

України змушені шукати більш ефективні методи управління фінансово-господарською діяльністю, одним з яких є бюджетування.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. В економічній літературі досить часто зустрічаються праці, в яких наголошується на необхідності бюджетування на підприємстві, його ролі в ринкових умовах господарювання, визначено основні завдання і цілі. Вагомий внесок у розроблення теоретичних та прикладних засад бюджетування на підприємстві зробили такі російські та українські вчені. В своїй праці «Внутрифирменное бюджетирование» В.Є. Хруцький, Т.В. Сизова та В.В. Гамаюнов розглядають питання організації системи бюджетування на підприємстві [5]. М.Д. Білик з'ясувала та узагальнила основні проблеми, що перешкоджають впровадженню та ефективному застосуванню даної системи управління фінансами [1]. Серед західних економістів, які розглядали у своїх працях питання бюджетування підприємств, можна назвати наступних. Джей К. Шим та Джойл Г. Сігел у своїй праці «Основи бюджетирования и больше. Справочник по составлению бюджетов» дають практичні поради щодо складання бюджетів, фінансового моделювання та прогнозування роботи підприємства [2].

Однак проблемам бюджетування підприємств малого та середнього бізнесу приділено недостатньо уваги.

Метою статті є дослідження сутності бюджетування на підприємствах малого та середнього бізнесу, визначення

основних проблем і напрямів удосконалення системи бюджетування, оскільки воно відіграє важливу роль у системі управління фінансово-господарською діяльністю підприємства та дозволяє реалізувати поставлені завдання на основі постійного контролю за виконанням бюджету.

Виклад основного матеріалу. Роль бюджетування для підприємств малого і середнього бізнесу полягає в тому, щоб своєчасно і в повній мірі відобразити необхідну інформацію щодо напрямів руху грошових коштів.

У сучасній економічній літературі існує багато точок зору щодо трактування поняття «бюджетування». Наведемо декілька з них.

Дж. Шим та Дж. Сігел говорять, що «бюджетування – процес колективний, який дає змогу погодити діяльність підрозділів усередині компанії і підпорядкувати її загальній стратегічній меті» [2, с. 300]. Дане визначення є неповним, оскільки не розкриває суті даного процесу – складання бюджетів підприємства.

В.В. Царьов вважає, що бюджетування – це «процес розрахунку й узагальнення фінансових показників, що передбачає деталізацію фінансових планів підприємства в грошовому і натуральному вираженні на конкретний період часу» [6, с. 109]. Слід зауважити, що необхідним елементом бюджетування є контроль. Важливо постійно контролювати виконання фінансових показників у процесі планування, про що не йдеться у даному визначенні.

О.О. Терещенко під бюджетуванням розуміє процес складання бюджетів і контролю за їх виконанням [4, с. 458], акцентуючи увагу на необхідності контролю за виконанням бюджетних показників. На нашу думку, автор неповно охарактеризував процес бюджетування, оскільки крім складання бюджетів і контролю за їх виконанням є ще достатньо етапів, які мають місце в процесі бюджетування, такі як формування зведеного бюджету підприємства, одержання і звітування про фактичні результати роботи, а також порівняння їх із плановими.

Досить змістовним і повним, на нашу думку, є визначення бюджетування, яке дає В.Е. Хруцький: «Бюджетування це – процес розробки, виконання, контролю й аналізу фінансового плану, який охоплює усі сторони діяльності підприємства й дозволяє зіставити всі здійснені витрати з отриманими результатами у вартісному виразі на майбутній період у цілому та за підперіодами» [5, с. 271].

Бюджетування є комплексною системою заходів і охоплює основні сторони діяльності підприємства (фінанси, виробництво, реалізація) та координує їх. Причому приймаючи управлінські рішення, основна увага приділяється фінансовим аспектам, що й дає можливість досягти таких цілей, як оптимізація витрат, збалансованість власних і залучених фінансових ресурсів тощо. Бюджетування – це процес, який дозволяє управляти фінансами як окремого підрозділу, так і підприємства в цілому. Схематично процес бюджетування зображено на рисунку.

Бюджетування як процес фінансового планування

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

Як видно з рисунку, процес бюджетування складається з послідовних етапів, на кожному з яких можливе коригування бюджетів на основі отриманої інформації. На першому етапі відбувається формування бюджетів у розрізі центрів фінансової відповідальності, підрозділів підприємства або по кожному виду продукції (плани доходів і витрат) на плановий період (як правило, на рік).

Другий етап – складання операційних і фінансових бюджетів. На ньому формуються плани продажів, виробництва, витрат на матеріали, адміністративних і збутових витрат, витрат на оплату праці тощо. Важливими є фінансові бюджети, які включають плани надходження і витрачання коштів. Дані плани доцільно розробляти поквартально, а іноді – помісячно, що дасть змогу ставити перед собою короточасні завдання, і, виконуючи їх, досягти таких цілей як стабільний фінансовий стан, платоспроможність, конкурентоспроможність, підтримка ділової активності, інноваційний розвиток тощо.

Наступний етап – формування зведеного бюджету, якому підпорядковані усі операційні і фінансові плани підприємства. На основі зведеного бюджету складають прогнозний звіт про фінансові результати, прогнозний баланс та звіт про рух грошових коштів, які є проформою фінансової звітності підприємства. Відповідно до законодавства [3] звітність суб'єктів малого підприємництва включає баланс (форма №1–м) та звіт про фінансові результати (форма №2–м), тому процес формування зведеного бюджету на таких підприємствах може бути спрощений.

Четвертий етап бюджетування – отримання фактичних показників роботи, тобто виконання бюджету. Важливим на даному етапі є контроль з метою уникнення помилок і значних відхилень від плану. На етапі звітування про фактичні результати роботи, відбувається підведення підсумків діяльності підприємства у плановому періоді.

Два останні етапи бюджетування тісно пов'язані між собою, оскільки на основі порівняння фактично отриманих даних із запланованими здійснюється оцінка діяльності підприємства у плановому періоді, ефективності бюджетування, аналізується фінансовий стан суб'єкта господарювання тощо. Результати такої оцінки необхідні для планування ділової активності на наступний період.

Узагальнюючи вищенаведене, визначимо бюджетування як: процес організації управління фінансово-господарською діяльністю підприємств малого та середнього бізнесу, який ґрунтується на розробці бюджетів у розрізі центрів відповідальності чи/та напрямів діяльності, формуванні зведеного бюджету, контролю за його виконанням, аналізу відхилень від бюджетних показників та регулюванні господарської діяльності у відповідності до стратегічних цілей розвитку.

У процесі бюджетування малих і середніх підприємств можуть використовуватися різноманітні алгоритми розробки бюджетів. У сукупності вони формують організаційно-фінансову модель бюджетування, яка включає:

- центри відповідальності, в розрізі яких формується бюджет;
- номенклатуру продукції, що плануватиметься при розробці бюджетів продаж і виробництва;
- витрати виробництва (змінні і постійні; прямі і опосередковані; виробничі й накладні);
- строки бюджетування і функціональний склад бюджетів;
- перелік планованих ресурсів, який залежить від деталізації планування;
- елементи фонду оплати праці;
- планування чисельності працюючих та їх середньої заробітної плати;
- планування поставок для окремих споживачів з метою планування продажів і грошових надходжень;
- планування закупівлі сировини і матеріалів, комплектуючих;
- систему внутрішніх поставок продукції для визначення показників внутрішнього й чистого обороту продукції.

Особливістю бюджетування як процесу є багатоваріантність прогнозних розрахунків, що дозволяє обрати оптимальний план розвитку підприємства. Відповідно, основний зміст бюджетування, на нашу думку, полягає у підвищенні фінансово-економічної ефективності діяльності малих і середніх підприємств, їх фінансової стійкості, ділової активності шляхом координації роботи всіх підрозділів з метою досягнення кінцевого фінансового результату.

Впровадження системи бюджетування дозволить малим і середнім підприємствам:

- планувати і прогнозувати свою фінансово-господарську діяльність;
- вчасно виявляти, аналізувати відхилення від плану і приймати ефективні управлінські рішення;
- коригувати плани відповідно до змін внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємства;
- узгоджувати і скоординувати роботу центрів фінансової відповідальності, підрозділів, відділів і служб на досягнення поставленої мети;
- контролювати фінансово-господарську діяльність підприємства;
- виявити потребу у трудових, грошових та інших ресурсах і можливі шляхи їх економії;
- надавати інформацію про фінансово-господарську діяльність потенційним інвесторам.

Основними цілями бюджетування на малих і середніх підприємствах, на нашу думку, є: підвищення фінансової стійкості та покращення фінансового стану; збільшення ефективності використання наявних у розпорядженні підприємства ресурсів та активів; обґрунтоване виділення фінансових ресурсів за окремими напрямами фінансово-господарської та інвестиційної діяльності; дослідження кон'юнктури ринку та визначення найбільш ефективних видів господарської діяльності тощо.

Серед важливих завдань бюджетування малих і середніх підприємств можна виділити:

- планування фінансово-господарської діяльності підприємства;
- прогнозування фінансових результатів на основі аналізу роботи попередніх років;
- оптимізація фінансових потоків підприємства;
- узгодження і координування роботи підрозділів, відділів, служб;
- оптимальний розподіл фінансових ресурсів підприємства;
- надання повної інформації про фінансову діяльність підприємства у плановому періоді;
- контроль та аналітична оцінка ефективності роботи підприємства шляхом зіставлення планових показників з фактично отриманими і прийняття відповідних управлінських рішень;
- вчасне виявлення ризиків і зниження ймовірності їх настання;
- оперативний моніторинг фінансового стану підприємства;
- мотивацію працівників на досягнення загальної мети підприємства.

На жаль, на більшості підприємств малого і середнього бізнесу операційні плани не складаються. Основними факторами, які обмежують використання бюджетування на таких підприємствах, є:

- невизначеність на українському ринку, пов'язана із змінами в усіх сферах суспільного життя;
- відсутність у підприємств малого і середнього бізнесу фінансових можливостей для розробки і впровадження системи бюджетування;
- відсутність ефективної нормативно-правової бази вітчизняного бізнесу та методичних матеріалів щодо постановки бюджетування на підприємствах;
- трудомісткість впровадження бюджетування;
- відсутність відповідних фахівців;
- небажання керівників використовувати методи і прийоми бюджетування тощо.

Більшість проблем при впровадженні бюджетування виникає через недосконалість організації самого процесу та небажання керівництва впроваджувати систему планування.

Основними напрямками удосконалення бюджетування на підприємствах малого і середнього бізнесу є:

- 1) фінансування підготовки кваліфікованих фахівців з питань бюджетування;

- 2) економічне обґрунтування фінансових показників, а також відображення в них реальних процесів, збалансованість усіх фінансових ресурсів;

- 3) фінансування автоматизації бюджетування, що значно зменшить затрати часу на формування операційних та фінансових бюджетів;

- 4) контроль за використанням фінансових ресурсів;

- 5) стимулювання малого і середнього бізнесу шляхом державного фінансування та залучення інвестицій;

- 6) використання зарубіжного досвіду постановки системи бюджетування, а також дотримання принципів економічності, безперервності, системності, повноти, прозорості, точності, періодичності, централізації, відповідальності, узгодженості цілей, цільової орієнтації та інших.

Висновки

Бюджетування є необхідним у діяльності малих та середніх підприємств, що визначається їх можливістю спланувати фінансово-господарські операції, вчасно виявляти відхилення від запланованого, контролювати діяльність на основі співставлення фактичного і запланованого, оперативно реагувати на зміни середовища функціонування шляхом коригування планів, узгоджувати і координувати усі фінансові операції, оптимізувати фінансові потоки тощо. Процес бюджетування ґрунтується на розробці бюджетів, контролі за їх виконанням, аналізі відхилень та регулюванні господарської діяльності з метою досягнення намічених фінансових результатів.

Література

1. Білик М.Д. Проблеми бюджетування підприємств // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №10 (77). – С. 164–169.
2. Джай К. Шим, Джойл Г. Сигел. Основы бюджетирования и больше. Справочник по составлению бюджетов. – М.: Вершина, 2008. – 368 с.
3. П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39 (із змінами і доповненнями).
4. Терещенко О.О. Теоретичні засади бюджетування на підприємстві // Фінанси України. – 2002. – №11. – С. 17–20.
5. Хруцкий В.Е., Сизова Т.В., Гамаюнов В.В. Внутрифирменное бюджетирование: Настольная книга по постановке финансового планирования. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 400 с.
6. Царев В.В. Внутрифирменное планирование. – СПб.: Питер, 2002. – 200 с.